

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

"Формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки"

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL2-M23z

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

спеціалізації 016.01 Логопедія

Христина ЛЕВИЦЬКА

Керівник:

Людмила ЛІСОВА,

кандидат педагогічних наук,

доцент, старший викладач

Рецензент:

Олена ЧОПІК,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	6
1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із загальним недорозвиненням мовлення.....	6
1.2. Стан формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку в сучасних закладах дошкільної освіти.....	15
1.3. Особливості проведення занять з логоритміки з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II-III рівня.....	24
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЛЕКСИЧНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	33
2.1. Вивчення особливостей лексичних умінь у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.....	33
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	43
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІКИ.....	62
3.1 Обґрунтування методики формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки.....	62
3.2. Аналіз результатів дослідження.....	74
Висновки до розділу 3.....	84
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена державними вимогами та концептуальними положеннями щодо мовної освіти громадян України, про що йдеться в низці загальнодержавних нормативних документів, а саме: Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; Базовому компоненті дошкільної освіти, у яких позиціонується необхідність збереження і розвитку здоров'я громадян, посилена увага до мовної освіти в усіх закладах освіти, у тому числі й дошкільної, наголошено на необхідності розв'язання одного з ключових завдань дошкільної освіти – формування мовленнєвої особистості дошкільника як активного, ініціативного мовця.

У наукових дослідженнях О. Бєлової, Н. Гаврилової, В. Левицький, Л. Лісової, О. Мілевської, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Ткач, Н. Чередніченко та ін. визначено, що рівень розвитку мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення (надалі ЗНМ) значно нижчий у порівнянні з їхніми однолітками без мовленнєвих порушень [12; 49; 56; 81; 89; 91; 92; 104].

Недорозвинення лексичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ відображається на засвоєнні інших компонентів мовленнєвої системи (граматичної будови, зв'язного мовлення). Такий стан мовлення характеризується помилками, які свідчать про порушення предметної спрямованості слів, дифузний і нестійкий характер лексичних значень, слабку орієнтацію у змістовній стороні слів [81].

Розвиток лексичної складової мовлення відбувається на спеціальних заняттях під керівництвом логопеда. Організуючи різні види логопедичної діяльності, логопед може успішно розв'язувати задачі з розвитку лексичних умінь. Невід'ємною частиною корекційного впливу на дошкільників є логопедичні ритми, оскільки багато дітей не тільки страждають від мовленнєвих розладів, але й мають ряд ознак загального та незначного рухового порушення, психологічних проблем та ін. [63].

Науковці які займалися вивченням корекційного впливу логоритмічних занять на різні порушення мовлення: О. Белова, А. Богуш, Н. Гаврилова, Л. Лісова, О. Мілевська, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, О. Ткач, Л. Трофименко та ін. [8; 12; 48; 56; 69; 85; 90; 92; 96;].

Актуальність окресленого питання зумовило вибір теми дослідження **«Формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II-III рівня засобами логоритміки».**

Об'єкт дослідження: процес формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку з ЗНМ II-III рівня.

Предмет дослідження: засоби логоритміки як спосіб формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу засобів логоритміки на формування лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено основні **завдання дослідження:**

- 1) проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження;
- 2) виявити рівень сформованості лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня;
- 4) розробити та апробувати методику корекції лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня засобами логоритміки;
- 5) провести якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури; синтез опрацьованих матеріалів; класифікація; конкретизація; систематизація; узагальнення; емпіричні – спостереження, педагогічний експеримент (поетапно).

База дослідження: дослідження виконувалося на базі закладу дошкільної освіти № 15 «Джерельце», № 23 «Лелека», № 30 «Сонечко» м. Кам'янець-Подільський, Хмельницької обласної ради.

Експериментальна вибірка: в дослідженні брали участь 30 дітей дошкільного віку з них 15 осіб – із ЗНМ II-III рівня (характеристика стану мовленнєвого розвитку взята з логопедичних карток дітей) та 15 осіб – діти з нормотиповим розвитком. Вік респондентів 5-6 років.

Практична значущість дослідження: розроблену систему завдань можуть використовувати вихователі, логопеди, батьки у роботі з дітьми із ЗНМ II-III рівня.

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загального, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети і завдань дослідження ми прийшли до наступних висновки:

1. За результатами аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження нами встановлено, що сучасна дошкільна освіта охоплює гуманізацію освіти в Україні, визнання людини як найвищої цінності суспільства. Національне відродження України потребує розв'язання проблеми національної освіти, оновлення системи дошкільної освіти.

Основним завданням дошкільної освіти є не лише набуття дитиною системи галузевих знань, а й опанування наукою життя, суспільству необхідні життєздатні, самостійні, практично умілі, творчі особистості, з розвиненим почуттям відповідальності, гідності, совісті, тому пріоритетним є ціннісний, морально-соціальний, фізичний розвиток особистості з перших років її життя.

Встановлено, що логопедичні заняття і складовою яких є заняття з логоритміки є частиною всебічного розвитку особистості, гармонійною складовою освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, за допомогою якого здійснюється формування гармонійно-розвиненої особистості дитини-дошкільника. Воно позитивно впливає на оволодіння знаннями, на підготовку дитини до життя.

Заняття з логоритміки сприяють зміцненню здоров'я й загартування організму, його морфологічної і функційної досконалості, розвитку у дітей психофізичних якостей, життєво важливих рухових умінь і здоров'язбережувальних навичок.

Формування лексичних умінь в закладі дошкільної освіти – це систематичне і планомірне поповнення активного й пасивного словника дітей у процесі засвоєння нових, незнайомих (натомість доступних для розуміння дітьми) слів з основного словникового фонду української мови, їх закріплення, уточнення й активізація.

2. У процесі констатувального експерименту нами було досліджено рівень лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня. Всього досліджено – 27 дітей, з них: 10 дітей мали нормотиповий рівень розвитку; 3 дітей – з дислалією; 8 дітей – ФФНМ; 6 дітей – ЗНМ II-III рівня.

З метою повноцінного вивчення мовлення дітей було використано серію експериментальних завдань: методика обстеження монологічного та діалогічного мовлення, що включав 5 етапів дослідження (складання речень за предметними картинками; переказ тексту (знайомі казки, оповідання); створення розповіді за серією сюжетних картинок; складання розповіді з особистого досвіду (запитання); складання описової розповіді) та методика дослідження мовлення дітей дошкільного віку, що включали 5 етапів дослідження (звукова культура мовлення; складова структура слова; фонематичне сприймання; лексичної сторони мовлення; граматичної будова мовлення). Нами були встановлені рівні засвоєння та розроблена їх характеристика: високий, достатній, середній, низький.

За результатами констатувального етапу дослідження мовлення дітей з нормотиповим розвитком (10 дітей) повністю відповідало віковим характеристикам, у них переважав високий рівень мовлення, інколи присутній достатній рівень. У дітей з дислалією (3 дітей) рівень мовлення переважав – високий та достатній, тільки в однієї дитини деколи був середній рівень сформованості мовлення. Діти в яких фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (8 дітей), у них переважав достатній та середній рівень розвитку, інколи спостерігали низький рівень розвитку. Діти із загальним недорозвиненням мовлення II-III рівня (6 дітей), у них простежувався низький рівень сформованості лексичних умінь, деколи середній середній але рідко.

4. Нами розроблена та апробована методика корекції лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня засобами зогоритміки. Заняття з логоритміки сприяли: формуванню лексичних умінь; розвитку моторики та вмінню розвивати правильну поставу, ходу, сприяли розвитку сили та спритності, витривалості, координації рухів, орієнтації в просторі; зміцненню

опорно-рухового апарату; розвитку дихання, рухових навичок, слуху, уваги, пам'яті, міміки; розвитку ритму, темпу, просодики, фонематичного сприймання, здібностей сприйняття музичних образів і вміння відповідно ритмічно, чітко рухатися; здатності розслаблятися, долати стресові ситуації; розвитку особистісних якостей, почуття колективізму, цілеспрямованості, впевненості в собі.

5. Проведено якісний та кількісний аналіз результатів дослідження сформованості лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня на констатувальному та формувальному етапах дослідження (див. табл 2.11).

Таблиця 2.11

Порівняння результатів вивчення сформованості лексичних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня на констатувальному та формувальному етапах дослідження

Констатувального етапу дослідження				Формувального етапу дослідження			
Рівень виконання у %							
високий	достатній	середній	низький	високий	Достатній	середній	низький
Дослідження монологічного та діалогічного мовлення							
1 етап. Складання речення за предметними картинками							
0	16,67	33,34	49,99	16,67	33,34	49,99	0
2 етап. Переказ тексту (знайомі казки оповідання)							
0	16,67	49,99	33,34	16,67	49,99	33,34	0
3 етап. Створення розповіді за серією сюжетних картинок							
0	16,67	49,99	33,34	33,34	16,67	33,33	17,00
4 етап. Складання розповіді з особистого досвіду (запитання)							
0	16,67	33,34	49,99	33,33	33,33	33,33	0
5 етап. Складання описової розповіді							
0	16,67	50,00	33,33	50,00	33,33	16,67	0
Дослідження мовлення дітей							
1 етап. Дослідження звукової культури мовлення							
0	0	0	100,00	0	16,67	83,33	0
2 етап. Дослідження складової структури слова							
0	0	33,34	66,66	0	33,34	49,99	17,00
3 етап. Дослідження фонематичного сприймання							
0	0	0	100,00	0	33,34	66,66	0
4 етап. Дослідження лексичної сторони мовлення							
0	0	0	100,00	0	16,67	66,66	17,00
5 етап. Дослідження граматичної сторони мовлення							
0	0	0	100,00	0	16,67	66,66	17,00

За результатами аналізу табл 2.12 ми бачимо, що заняття з логопедичної корекції, спрямовані на формування лексичних умінь, паралельно із засобами

логоритміки, дали позитивний результат незважаючи на те, що у дітей із загальним недорозвиненням мовлення II-III рівня на етапі формувального дослідження ми не спостерігали високого рівня розвитку мовлення (звукова культура, мовлення, словник, фонетика) та все ж ми отримали більш вищі результати у порівнянні з констатувальним експериментом.

У процесі нашого дослідження були вирішені всі поставлені перед нашою роботою завдання, була досягнута мета дослідження.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів вказаної проблеми і передбачає подальший науково-педагогічний пошук з метою формування лексичних умінь в дітей дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня засобами логоитміки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
2. Атемасова О.А. Психогімнастика у початковій школі: комплекс матеріалів. Харків : Ранок. 2011. 125 с.
3. Березан О.І. Неврологічні основи логопедії: навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010105 «Корекційна освіта». Полтава: Друкарня ППТ Ткалич А.М. 2008. 92с.
4. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
5. Беленька Г.В., Богініч Г.В., Вертугіна В.М., Волинець К.І. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» К.: ТОВ «АКМЕ ГРУП». 2021. 568 с.
6. Богрова Х.Б. Психологічні особливості розвитку просодичного компонента мовлення дітей дошкільного віку засобами вокалотерапії: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія; Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2017. 24 с.
7. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х. : Вид-во «Ранок». 2011. 176 с.
8. Богуш А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : Програма та методичні рекомендації : Маяк, 1998, 88 с.
9. Богуш А.М., Байер О.М., Батліна Л.В. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с
10. Борова В.Є. Виховання інтонаційної виразності мовлення дітей із недоліками звуковимови. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 11-12.

- 11.Боряк О.В. Корекція просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки : дис. канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2012. 314 с. URL <https://mydisser.com/ru/catalog/view/238/241/9824.html>
- 12.Гаврилова Н.С. Психологічна характеристика дітей з ЗНМ порушенням пізнавальної сфери кінетичного типу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: серія соціально-педагогічна. Вип. Х. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. С. 306-310.
- 13.Гаврилова Н.С. Вплив недорозвитку кінестетичного праксису на формування у дітей вимови фонем. *Вісник Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Корекційна педагогіка і психологія. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. II. С. 23-36.
- 14.Гаврилова Н.С. Нейропсихологічна структура та механізми порушення фонематичних процесів у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією. *Збірник наукових праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Сер.: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 15. С. 120-127.
- 15.Гаврилова Н.С. Обстеження особливостей розвитку фонематичних процесів у дітей з порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Сер. 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наук. Праць. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. № 15. С. 57-63.
- 16.Гаврилова Н.С. Порушення фонематичних процесів у дітей. *Актуальні питання корекційної освіти (пед. науки)*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 1. С. 87-98.
- 17.Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: *монографія*. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. 200 с.
- 18.Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. К. : Вид. дім «Шкільний світ» : Вид. Л. Галіцина, 2006. 119 с.
- 19.Галущенко В.І. Особливості формування просодичного компонента мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії : дис. канд. пед. наук : 13.00.03;

- Південноукр. держ. пед. університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса :2012. 247 с.
- 20.Галущенко В.І. Логопедична робота з розвитку словника у дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Проблеми реабілітації*. Одеса. Державний заклад «ПНПУ ім. К.Д. Ушинського». 2015. С. 23-25.
 - 21.Галущенко В.І. Особливості формування словника дієслів на заняттях з розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Проблеми реабілітації*. Одеса: Державний заклад «ПНПУ ім. К.Д. Ушинського», 2014. С. 34-36.
 - 22.Гандзюк С. Логоритміка – система рухових вправ. Дошкільне виховання. №1. 2012. С.28.
 - 23.Гандзюк С.П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин, 2009. 85 с.
 - 24.Гвоздецька С.В. Методика проведення корекційних занять з фізичного виховання з дітьми старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2002. 52 с.
 - 25.Гладченко І.В. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я»: методичні рекомендації. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 152 с.
 - 26.Глухова О.В. Логоритміка – говоримо, рухаємося та музикуємо! *Музичний керівник*. 2015. №9. С.13-19.
 - 27.Глущенко І.І. Корекція лексичної сторони мовлення на логопедичних заняттях у молодших школярів із ЗПР : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. К. 2010. 200 с.
 - 28.Горбунова Н.В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях [Електронний ресурс]. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2010. Вип.8. С. 85-91. Режим доступу: www.nbu.gov.ua/.../Soc.../PD810_14.pdf
 - 29.Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4. С. 40-42.

- 30.Єфременко Н.О., Романова Г.В. Комплекс корекційних музично-логопедичних занять щодо подолання заїкання. *Логопед.* 2017. № 2. С. 2-7.
- 31.Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритміки. *Логопед.* 2012. №10. С. 8-15.
- 32.Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритміки. *Логопед.* 2012. №10. С. 8-15.
- 33.Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Л.В.Чеснокова, О.І. Золотарьова. Х.: ОСНОВА, 2019. 160 с.
- 34.Заячківська О. В. Особливості корекції мовлення учнів початкової школи. *Логопед.* 2012. № 5. С. 7-8.
- 35.Зедінська-Любченко К.О., Московченко М.О. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції.* Суми.: ФОП Цьома С.П., 2019. С. 22-26.
- 36.Зелінська-Любченко К. О. Роль пасивного голосоутворення в корекційно-логопедичній роботі з дітьми із моторною алалією. *Молодий вчений.* № 11.1 (38.1), 2016. С. 88-96.
- 37.Ілляшенко Т.Д., Бастун Н.А., Сак Т.В. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання. Навчальний посібник для педагогів та шкільних психологів. Київ : ІЗМН, 1997. 128 с.
- 38.Інститут музики і ритму Емілія Жак-Далькроза [Електронний ресурс]. URL : http://4ua.co.ua/music/tb3ac69a5c53b89521306c36_0.html (дата звернення: 20.10.2023).
- 39.Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри. Київ : Слово, 2017. 447 с.
- 40.Калуська Л.В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
- 41.Капцевич Д. Допомагає логоритміка: спеціальна освіта. *Дошкільне виховання.* 2009. № 5. С. 26-27.

- 42.Кирик Н. Методичні рекомендації: заняття з логопедичної ритміки для дітей реабілітаційної групи. *Музичний керівник*. 2011. № 10. С. 31-38.
- 43.Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади. *Монографія*. Київ : Педагогічна думка, 2007. 458 с.
- 44.Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія: навч. посіб. Знання, 2010. 293 с.
- 45.Котломанітова Г. Упровадження логоритміки в інклюзивне освітнє середовище початкової школи. *Теоретична і дидактична філологія*. Серія «педагогіка». 2018. Вип. 27. С. 84-93.
- 46.Кравець Л. Використання логоритміки та пластико-ритмічної гімнастики для профілактики мовленнєвих порушень. *Дефектолог*. 2009. № 9. С. 33-39.
- 47.Крутій К.Л. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2016. 160 с.
- 48.Лісова Л.І. Логоритміка з методикою. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2024. [Електронне видання]. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7911>
- 49.Лісова Л.І. Логоритміка з методикою: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006» 2018. 132 с.
- 50.Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
- 51.Любан-Плоцца Б., Побережна Г. І. Музика і психіка. К: “АДЕФУкрaina”. 2002. 200 с.
- 52.Мариноха Т. Мовнорухова ритміка в корекційній роботі. *Логопед*. 2014. № 10. С. 4-9.
- 53.Мартиненко І.В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушенням мовлення: навч.-метод. посібник. Харків : Ранок. 2018. 120с.
- 54.Мартиненко І.В. Характеристика комунікативних рис особистості дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення. *Особлива дитина: навчання і виховання*. № 4. 2015. С. 45-58.

55. Мілевська О.П. Специфіка засвоєння дієслівної семантики дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. *Зб. за матер.: XXVII Міжнародна науково-практична конференція "Multidisciplinary academic research and innovation"*, May 25-28, 2021, Amsterdam, Netherlands. С. 459-463.
56. Мілевська О.П., Холод А.Т. Корекція лексичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення (на матеріалі дієслів-антонімів). *Логопедія*. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Вип. 3. С. 56-64.
57. Могильова Н.М. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи : навчальний посібник. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна. 2019. 123 с.
58. Московченко М.О., Зелінська-Любченко К.О. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (15 лютого 2019 року, м. Суми). С. 88-90.
59. Найдич В.М. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. *Логопед*. 2014. № 3. С. 28-30.
60. Найдич В.М., Конюк Л.І. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. *Логопед*. 2014. №3. С. 28-30.
61. Найдич В.М., Конюк Л.І. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. *Логопед*. 2014. №3. С. 28-30.
62. Овчиннікова Т.С., Федорович Л.О. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі. Кременчук : Християнська Зоря. 2009. 88 с.
63. Огнев'юк О.В. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
64. Побережна Г.І. Музика в дитячій душі. К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. 80 с.
65. Притиковська С.Д. Теоретичні та методичні аспекти розвитку темпоритму мовлення засобами музично-ритмічного та фізичного виховання. *Актуальні*

- питання корекційної освіти* (педагогічні науки) : зб. наук. праць. Вип.14. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2019. С.248-251.
66. Програма логопедичної ритміки для дітей старшої групи із ЗНМ. Блог Лілії Литвинович. URL <http://ped-kopilka.com.ua/blogs/litvinovichlilia/programa-pologopedicheskoi-ritmike.ht>
67. Ракульцева М.В. Логоритміка. *Логопед.* 2016. № 4. С. 25-29.
68. Рібцун Ю.В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 192 с.
69. Рібцун Ю.В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків : Ранок, ВГ «Кенгуру». 2018. 40 с.
70. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. Київ : Наука. 2012. 258 с.
71. Рібцун Ю.В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток: навч.-метод. посіб. Львів : Світ. 2020. 264 с.
72. Рібцун Ю.В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку: посібник. Харків: Ранок, 2018. 256 с.
73. Роговик Л. Психомоторика дитини. К.: Освіта. 2005. 112 с.
74. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: посіб. для батьків і педагогів: Програма навчання в дитини в садку. К. : Школа, 2001. 48 с.
75. Садовенко С.М. Ти, малий, скажи малому...: музична логоритміка. К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти. 2013. 128 с.
76. Самаріна С.І. Історія становлення і розвитку логоритмічного виховання дітей. *Наукові запски.* Психолого-педагогічні науки. Ніженський державний університет ім. М. Гоголя, 2017. № 3. С. 288-290.
77. Сахарова О.М. Стан збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в сучасних закладах дошкільної освіти. Пріоритети сучасної науки (частина І) : матеріали IV Міжнародної науково-

- практичної конференції м. Київ, 30-31 грудня 2020 року. Київ : МЦНІД, 2020. С. 44-45.
78. Сімко А.В. Особливості розвитку психомоторної активності дітей. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2017. № 9(2). С. 205-214.
 79. Сіра Г.М., Чернишова О.Б. Вплив логоритміки на формування мовленнєвої компетентності дитини. *Нива знань*. 2016. № 2. С. 17-20.
 80. Соботович Є. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. *Дефектологія*. 2003. №2. С. 2-7.
 81. Соботович Є.Ф. Етапи та механізми формування семантичної структури слова у дітей дошкільного віку. *Матеріали II з'їзду Товариства психологів України*. К., 1996. С. 99-101.
 82. Соботович Є.Ф. Зміст та особливості роботи щодо формування семантичної структури слова у дітей з вадами розвитку. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Ін-т дефектології АПН України*. К., 2000. С. 155-158.
 83. Соботович Є.Ф. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку. *Дефектологія*. 2002. № 1. С. 2-7.
 84. Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку. *Дефектологія*. 2002. № 3. С. 2-5.
 85. Соботович Є.Ф. Особливості засвоєння дітьми із НЗНМ узагальненого лексичного значення слова та його понятійної співвіднесеності. *Дефектологія*. 2000. № 1. С. 16-19.
 86. Солодовник М.К., Безверха І.Г. Застосування логоритмічних вправ у роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (14 квітня 2017 року, м. Суми). С. 145-148.
 87. Сухар В.Л. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.

- 88.Тарасун В.В. Концепція державного стандарту освіти учнів із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Хрестоматія з логопедії*: навч. посіб. К., 2006. С. 64-81.
- 89.Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2004. 348 с.
- 90.Тищенко В.В. Методика формування ймовірного прогнозування в мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова* : Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 21. 2012.С.266-271
- 91.Ткач О. М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення. Монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. 239 с.
- 92.Ткач О.М. Аналіз результатів дослідження рівня сформованості складових семантичних полів слів у дітей середнього шкільного віку з ТПМ. *Науковий часопис. Актуальні проблеми логопедії*. Вид-во НПУ ім. МП Драгоманова. 2014. С. 234-247.
- 93.Ткач О.М. Формування номінативного словника у дітей з розладами спектру аутизму. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. Вип. 3. 2017. С. 369-373.
- 94.Трофименко Л.І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 104 с.
- 95.Трофименко Л.І. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). Київ: Просвіта, 2016. 90 с.
- 96.Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: програм.-метод. комплекс. К.: Актуальна освіта, 2007. 120 с.

97. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізко вираженим загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. 2013. № 1. С. 9-13.
98. Трофименко Л.І. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. К., 2004. 196 с.
99. Федорович Л.О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС»ЛТД, 2009. 288 с.
100. Хілько Г.О. Логоритміка для дітей-логопатів дошкільного віку. *Логопед*. 2013. № 8. С. 40-45.
101. Хілько Г.О., Зятіна І.М. Логоритміка для дітей-логопатів. *Логопед*. 2013. №8. С. 24-28.
102. Холостенко С.С. Усунення вад мовлення у дітей молодшого шкільного віку засобами логоритміки. *Логопед*. 2017. № 12. С. 21-27.
103. Цись О. Логоритміка – пульс розвитку вашого малюка. URL: <http://aphd.ua/pryklady-oformlennia-bibliohrafichnoho-opysu-vidpovidno-do-dstu83022015/>
104. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Навчально-методичний посібник (курс лекцій). Київ : Видавничий Дім «Слово». 2014. 208 с.
105. Чеснокова Л.В. Золотарьова О.І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 160.
106. Шабутін С.В., Хміль С.В., Шабутіна І.В. Зцілення музикою. Тернопіль. Підручники і посібники. 2006. 192 с.
107. Шеремет М.К. Логопедія: підручник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.
108. Шеремет М.К., Боряк О.В. Неврологічні основи логопедії: навч. посіб. Суми: ФОП Цьома С.П. 2016. 252 с.

109. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей, що мають вади мовлення. Харків: «АВС-груп». 1999. 35 с.
110. Шпирна О.М. Використання логритмічних прийомів у корекційній роботі: (початкова школа). *Логопед.* 2012. № 1. С. 28-31.
111. Юрова Р.А., Щолокова А.В. Заняття з логоритміки в групах для дітей із заїкуванням. Методичні рекомендації. К.: НМЦСО. 2010. 129 с.
112. Юрова Р.А., Щолокова А.В. Заняття з логоритміки із заїкуватими дітьми. Київ : Освіта. 2000. 95 с.
113. Яцук М.Б. Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення дітей. *Нива знань.* 2016. № 1. С. 31-33.